

УДК 378.14:376.112.4

Зоряна ФАЛИНСЬКА,
кандидат педагогічних наук, доцент, Львівський університет
імені Івана Франка, м. Львів

ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті розглянуто питання про підготовку майбутніх працівників соціальної сфери до роботи в інклюзивному середовищі. Подано основні поняття процесу (працівники соціальної сфери, інклюзивна освіта, інклюзивне середовище, методи, засоби, форми навчання). Визначено особливості роботи з дітьми з вадами здоров'я і підготовки до такої роботи. Розглянуто роль навчального закладу в навчанні дітей з обмеженими можливостями та шляхи підвищення якості підготовки майбутніх працівників соціальної сфери у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: майбутні працівники соціальної сфери, інклюзивна освіта, інклюзивне середовище, діти з обмеженими можливостями, підготовка, особливості підготовки.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нині все більше уваги приділяється освіті дітей з обмеженими можливостями. Створюються умови для повноцінного життя і діяльності таких дітей. Це є загальною світовою тенденцією, яка зумовлена зміною ставлення суспільства, а відповідно і держави до громадян з обмеженими можливостями. На законодавчому рівні в Україні прийнято ряд нормативних документів, які спрямовані на налагодження процесу соціалізації цієї категорії дітей а також на налагодження інклюзивного навчання

в Україні. Зокрема, у край необхідною є постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2010 року № 912 “Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання” [7]. Нині на державному рівні розроблено практичні заходи для реалізації державної політики щодо забезпечення прав дітей, які потребують корекції фізичного або розумового розвитку, на здобуття якісної освіти та інтеграцію їх у суспільство. Тобто інклюзивну освіту розглядають як цілеспрямований психолого-педагогічний вплив на особистість, у якому освітні заклади виконують роль вагомих важелів та впливових інструментів вирішення цієї проблеми.

Доведено, що для розв’язання проблеми інклюзивної освіти необхідне впровадження інновацій у освітній процес підготовки фахівців, які працюють з дітьми, що мають певні вади. Тому розробляються інноваційні технології навчання, які сприяють подоланню проблем роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку. Крім того, існує категорія дітей, які не спроможні відвідувати школу, навіть спеціалізовану, і можуть працювати тільки вдома. Такі діти потребують особливого підходу і специфічних методик навчання. Забезпечити надання освіти дітям з особливими потребами є одним із завдань на сучасному етапі, що можна забезпечити об’єднанням зусиль вихователів і працівників соціальної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. В психолого-педагогічній літературі проблема роботи з дітьми з обмеженими можливостями розглядається багатьма науковцями. Загальнотеоретичні та організаційно-педагогічні аспекти проблеми інклюзивної освіти детально розглянуто в працях науковців (Н. Артюшенко, Л. Будяк, С. Федоренко та ін.); питання психологічної готовності дітей із психофізичними порушеннями та їх здорових однолітків до спільного навчання подано у працях Н. Белопольської, Є. Дмитрієвої, В. Соловйова, М. Супрун, У. Ульяновка, Н. Шматко та ін.); особливості психолого-педагогічного супроводу в умовах інклюзії (С. Миронова, С. Сорокоумова); формування професійної готовності педагогів до інклюзивної освіти (Т. Зубарева, Є. Самарцева, І. Хафізулліна, М. Шеремет

та ін.); формування міжособистісних стосунків в інклюзивних групах (Н. Белова, Ю. Ільїна) тощо. Праксеологічні основи проблеми соціально-педагогічної роботи з дітьми, які мають певні вади, проаналізовані у працях О. Карпенко, В. Ляшенка, Т. Соловйової, С. Харченка та ін.

Установлено, що у дослідженнях А. Колупаєвої [3] розглянуто особливості інклюзивної освіти.

Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що питання підготовки майбутніх вихователів у дошкільних навчальних закладах і майбутніх соціальних працівників, які займаються питаннями дітей з обмеженими можливостями, вивчено недостатньо. Тобто проблема підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до роботи в інклюзивному середовищі знаходиться в центрі уваги науковців, але потребує додаткового розгляду.

Тому **метою статті** було обрано вивчення підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до роботи з дітьми з обмеженими можливостями і взаємоузгодженості роботи з вихователями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підготовка майбутніх працівників соціальної сфери до роботи в інклюзивному середовищі на сучасному етапі розвитку освіти набуває все більшої уваги. Це пов'язано з тим, що народжуваність дітей з певними вадами, на жаль, збільшується, а їм потрібно входити в життєвий простір, пристосовуватися до умов життя. Це зумовлює необхідність підвищення рівня професійної підготовки фахівців різних спеціальностей, у тому числі і до роботи з людьми з обмеженими можливостями. Тому видана низка документів із цієї проблеми, зокрема, Концепція модернізації сучасної освіти передбачає підготовку кваліфікованих, компетентних фахівців на рівні світових стандартів, соціально й професійно обізнаних [1].

Необхідність перегляду положень системи освіти зумовлена переходом від традиційної до особистісно-орієнтованої моделі, впровадження Державного стандарту дошкільної освіти, що вимагає від вищих навчальних закладів досконалої підготовки майбутніх педагогів, в тому числі фахівців дошкільних навчальних закладів [5]. Нині система підготовки майбутніх фахівців з інклюзивної освіти розглядаєть-

ся науковцями як багатofакторна структура, головне завдання якої полягає у набутті кожним студентом особистісного смислу діяльності, формуванні фахової майстерності, постійно зростаючого інтересу до роботи з дітьми та їхніми батьками [6, с. 101].

Відомо, що теорія інклюзивного навчання базується на ідеях Л. Виготського про “зону найближчого розвитку” [2], коли проблеми дітей вирішуються під керівництвом дорослих або з більш здібними однокласниками. Це забезпечує виявлення обдарованих дітей. Тобто, кожна дитина має право на повноцінне життя, освіту, якість якої не відрізняється від якості освіти здорових дітей.

Науковці однак стають у тому, що інклюзивна освіта володіє значними перевагами для дітей з особливими освітніми потребами, а саме: сприяє поліпшенню когнітивного, моторного, мовного, соціального та емоційного розвитку дітей з особливими потребами внаслідок спілкування з однолітками; здорові діти відіграють роль моделей для дітей з особливими освітніми потребами, при цьому є можливості для налагодження дружніх стосунків зі здоровими ровесниками; володіння новими вміннями та навичками відбувається функціонально; організація освітнього процесу відбувається на основі орієнтації на сильні сторони дітей з врахуванням їхніх здібностей та інтересів.

Підготовка до роботи з такими дітьми проводиться у декількох напрямках:

1. Психологічна діагностика (психолог).
2. Підбір методів та прийомів організації навчально-пізнавальної діяльності (учителі, соціальний педагог, психолог).
3. Підтримка батьків (соціальний педагог, психолог).
4. Корекційна та розвивальна робота з дітьми, що передбачає індивідуальну та групову роботу (учителі, соціальний педагог, психолог) [8].

Науковці однак стають у тому, що інклюзивна освіта володіє значними перевагами для дітей з особливими освітніми потребами: сприяє поліпшенню когнітивного, моторного, мовного, соціального та емоційного розвитку дітей з особливими потребами; здорові діти відіграють роль моделей для дітей з особливими освітніми потребами;

володіння новими вміннями та навичками відбувається функціонально [9].

Залежно від обраного напрямку майбутні фахівці готуються у різних навчальних закладах, але мета підготовки одна: забезпечити готовність фахівця до роботи в інклюзивному середовищі.

Так, підготовка соціальних працівників забезпечується викладанням дисциплін з інклюзивної педагогіки. З цією метою використовується, як приклад – підручник “Основи інклюзивної педагогіки” [9]. Матеріал підручника поданий у двох розділах: “Загальні засади інклюзивної педагогіки” і “Теорія інклюзивної освіти”. Особливістю цього підручника є те, що його зміст може бути використаний як для підготовки майбутніх вихователів, так і майбутніх соціальних працівників.

Нині виділяють декілька визначень, які використовують науковці з цієї проблеми. “Інклюзивна освіта – це система освіти послуг, що передбачає навчання дітей із особливими освітніми потребами, зокрема дітей з особливостями психофізичного розвитку, в умовах загальноосвітнього закладу та рівних умовах. Інклюзивне навчання – це гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання” [3, с. 24].

Під поняттям “інклюзія” розуміють отримання більших можливостей в навчанні для усіх дітей, а це передбачає інклюзивний підхід до дітей із різними потребами, з метою забезпечення однакових можливостей до навчання.

Підготовка фахівця до професійної діяльності – це комплексний підготовчий процес, кінцевим результатом якого є дипломований фахівець з високим рівнем професійної компетентності [4]. Науковець зупиняється на причинах охопленості малої кількості дітей:

недостатня забезпеченість дітей мережею спеціальних дошкільних закладів (груп) за місцем проживання осіб зазначеної категорії дітей;

дефіцит місць у системі загальної дошкільної освіти для таких вихованців;

недостатнє забезпечення відповідними кваліфікованими кадрами у галузі інклюзивної освіти;

психологічна, професійна неготовність суспільства, загальноосвітніх дошкільних навчальних закладів та педагогів до сприйняття таких дітей та роботи з ними в умовах інклюзії;

відсутність належного і необхідного програмно-методичного, матеріально-технічного забезпечення інклюзивної освіти дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку;

недостатня консолідація зусиль фахівців, батьків, учених у сфері організації комплексного супроводу вихованців із психофізичними порушеннями;

наявність міжвідомчих бар'єрів при організації спільного навчання та виховання дошкільників;

відсутність системи ранньої діагностики та медико-психолого-педагогічного супроводу [4, с. 2].

Отже, актуальність проблеми розвитку інклюзивної освіти дітей різного віку залишається на часі. Чим раніше в житті дитини з вадами розвитку з'явиться вихователь і соціальний працівник, тим більше шансів, що така дитина займе своє місце в житті суспільства, влаштує власне життя, отримає професію.

За кордоном питання включення людей з обмеженими можливостями у загальноосвітній простір є загальною світовою тенденцією. Конвенція про права дитини та Декларація про права інвалідів, ухвалені Генеральною асамблеєю ООН, серед пріоритетів визначають право дітей із психофізичними порушеннями на освіту, медичне обслуговування, професійну підготовку та трудову діяльність [8, с. 106–110]. Але це питання потребує додаткового вивчення в плані набуття досвіду роботи з цією категорією людей. На це буде спрямоване наше подальше дослідження.

Висновки. Вивчення проблеми підготовки майбутніх фахівців, які відповідають за роботу з дітьми з обмеженими можливостями є відкритою темою і потребують подальшого дослідження.

Список використаної літератури

1. Асеева Ю. О. Професіогенез професійних установок особистості / Ю. О. Асеева // Наука і освіта. – 2015. – № 3. – С. 5–12.
2. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский / М. : Лабиринт, 1996. – 414 с.
3. Колупаева А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія / А. А. Колупаева. – К. : Самміт-Книга, 2009. – 272 с.
4. Кузава І. Б. Теоретичні та методичні засади інклюзивної освіти дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку : автореферат дис. ... докт. пед. наук : 13.00.03 / І. Б. Кузава ; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2015. – 40 с.
5. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів (діагностичний аспект) : навчально-методичний посібник / Н. П. Гагаріна. – Кіровоград : КЗ “КОІППО освіти імені Василя Сухомлинського”, 2014. – 68 с.
6. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т. І. Поніманська. – К. : Академ-видав, 2006. – 456 с.
7. Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання // Постанова Кабінету міністрів України від 01 жовтня 2010 року. № 912 : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189
8. Суховієнко Н. А. Узагальнення в психолого-педагогічних дослідженнях як педагогічна проблема / Н. А. Суховієнко // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2015. – Вип. 87. – С. 106–110.
9. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки / З. М. Шевців. – Текст-К. : “Центр учбової літератури”, 2016. – 248 с.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Романишина Л. М.

Фалынская З. З. Подготовка работников социальной сферы к работе в инклюзивной среде

В статье рассмотрен вопрос о подготовке будущих работников социальной сферы к работе в инклюзивной среде. Представлены основные понятия процесса (работники социальной сферы, инклюзивное образование, инклюзивная среда, методы, средства, формы

обучения). Определены особенности работы с детьми с проблемами здоровья и подготовки к такой работе. Рассмотрены роль учебного заведения в обучении детей с ограниченными возможностями и пути повышения качества подготовки будущих работников социальной сферы в вузе.

Ключевые слова: *будущие работники социальной сферы, инклюзивное образование, инклюзивная среда, дети с ограниченными возможностями, подготовка, особенности подготовки.*

Falinska Z. Future Social Workers Preparing to a Work in an Inclusive Environment

The article deals with the item of future social workers preparing to a work in an inclusive environment. The main concepts of the process (social workers, inclusion, inclusive education, inclusive environment, methods, means, forms of education) are provided. The features of work with children with disabilities and preparation for work with such children are determined. The role of educational institution within disabled children teaching and the ways of teacher training quality improvement in the higher educational institutions are considered. The analysis results of the current state and prospects of the special (correctional) educational institutions development as a traditional form of education for children with psychophysical disorders have shown a number of obstacles regarding an implementation of inclusive education such as: insignificant number of the special preschool institutions (groups) networks at the specified category of the persons place of residence; a shortage of places in the general preschool education system for such pupils; insufficient staffing in terms of appropriate skills within inclusive education; a lack of readiness (psychological, professional) of society, general secondary pre-school education institutions, teachers for the perception of such children and working with them in inclusion conditions; a lack of software, methodological, logistical support for inclusive education of preschoolers who need a psychophysical development correction; insufficient efforts consolidation of specialists, parents, scientists in the field of organization of comprehensive support for pupils with psychophysical disorders; the presence of interdepartmental

barriers within the organization of joint training and upbringing of pre-schoolers; absence of the system of early diagnostics, medical and psychological and pedagogical support.

Keywords: *inclusive education, inclusive environment, children with disabilities, educators training in pre-school educational institutions.*